

in Ukraine. In order to carefully study the key aspects of large-scale and tragic events of World War II, which took place in Ukraine. In Soviet times, archival documents illustrated the official paradigm of interpretation of the events of World War II in Ukraine.

Results. The result of the study is the opportunity to obtain a more complete and objective coverage of the events of World War II in Ukraine thanks to, still virtually unknown researchers, unique materials from the series "Russian Archive. Red Series".

Originality. The scientific novelty of the research results is that the formation and publication of the publication in the early 90's, thanks to the energy and perseverance of O. Yakovlev is extremely important for researchers, and allows to more accurately recreate the extremely tragic period of World War II. This is especially important given that due to negative for democracy and pluralism views of the development of domestic political processes in the Russian Federation, access to them for researchers, as in the days of totalitarianism is closed again. Collections of a series of documents "Russian Archive. The Red Series" allows modern researchers to give an objective assessment of this period, to trace the true nature of hostilities, the efficiency of the reaction of the Soviet military and political leadership to the changes taking place on the fronts.

Conclusion. Thus, the inclusion in the scientific circulation of new documents and materials contained in a series of collections makes it possible to significantly expand the source base for studying the events of World War II in Ukraine and to conduct an objective study of this period. Of particular value is information on important strategic operations, as well as highlighting difficulties and miscalculations in the operational management of troops during defense. It should be noted that the collection includes documents of Soviet governmental and military structures, including the USSR State Defense Committee, the Supreme Command, the People's Commissariat of Defense, the General Staff, the Front Command and the Army.

Key words: Second World War, source base, Ukrainian-Soviet historiographical heritage, General Staff, Rate of the Supreme Command, "Russian archive. Red Series".

Одержано редакцією 24.03.2022

Прийнято до публікації 25.05.2022

УДК 94(477-22):070.48(045)

DOI: 10.31651/2076-5908-2022-1-40-44

ГОЦЛОВСКИ Яцек Цезарій,

аспірант кафедри археології та

спеціальних галузей історичної науки

Черкаського національного університету

ім. Б. Хмельницького,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4640-7135>,

e-mail: visnukistoria@ukr.net

ПЕРЕДУМОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ ЩОДО ЗАСНУВАННЯ ЖУРНАЛУ «УКРАЇНСЬКИЙ СЕЛЯНИН»

У статті аналізуються передумови створення на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького селянознавчого журналу «Український селянин», розглядаються заходи щодо організації його видання. Констатується, що університет у 1990-х рр. став важливим осередком дослідження аграрної історії України. Зокрема, було започатковано проведення всеукраїнських симпозіумів з аграрної історії, почали діяти науково-дослідний інститут селянства, товариство істориків-аграрників, побачила світ низка монографій та статей науковців університету.

Аргументується висновок про те, що «Український селянин», діяльність якого складає специфічний розділ вітчизняної історіографії, зробив вагомий внесок у розробку важливих аспектів історії українського селянства.

Ключові слова: аграрна історія, українське селянство, наукове видання, редколегія, публікація

Постановка проблеми. У складному і різноплановому процесі наукового переосмислення багатомілітичної історії українського селянства важливу роль відіграють фахові періодичні видання. Серед них вирізняється журнал «Український селянин» – спеціалізований науковий часопис, тематика якого повністю присвячена висвітленню аграрної історії України від найдавніших часів до сучасності.

Журнал за понад два десятиліття перебування у науковому інформаційному просторі, утвердив себе як провідне фахове видання України з проблем аграрної історії. На сторінках журналу публікуються селянознавчі студії, автори яких акцентують увагу на актуальних проблемах аграрної історії України різних хронологічних періодів. Значна частина апробованих у часописі публікацій, стала не лише основою для майбутніх монографічних видань, а й нерідко визначає напрями наукових досліджень.

Незважаючи на вагомий внесок журналу у розбудову аграрної історії України, за час його існування в працях з історії історичної думки про нього майже не згадується. Ще не був предметом спеціального наукового дослідження і сам процес становлення та функціонування часопису.

З огляду на це важливе значення для подальшого розвитку аграрної історії України матиме співставлення сформульованих на сторінках журналу поглядів істориків на різних етапах історіографічного процесу, виявлення тенденцій у поглибленні розробки окремих аспектів аграрної історії дасть можливість оцінити стан її вивчення українськими вченими, окреслити перспективи подальших наукових досліджень.

Звідси випливає також **мета статті**, яка полягає в характеристиці ступеня розробки проблем аграрної історії України на сторінках журналу «Український селянин» і визначення його місця і ролі у розвитку історіографії цієї важливої частини української історії.

Аналіз досліджень і публікацій. Передумов створення журналу «Український селянин» та особливостей його редакційної політики у наукових працях торкалися окремі дослідники лише дотично і стосовно перших його номерів. Зокрема, В.В. Гоцуляк розглядав висвітлення у журналі аграрної історії в іменах [1, 87–90], О.А. Бундак – аграрної реформи 1861 р. [2, 25–32], О.А. Житков – аграрних проблем періоду 1917–1918 рр. [3, 230–241], О.М. Тараненко – аграрної політики П. Скоропадського [4, 39–44].

Виклад основного матеріалу. Зі здобуттям Україною державної незалежності глибокі реформації відбулися не тільки у всіх сферах суспільного та економічного життя держави, а й у методологічних підходах щодо оцінки науковцями історичних процесів, подій і явищ. Перед вченими-істориками відкрилися нові перспективи дослідження актуальної проблематики, розробка якої раніше була б неможлива, а також введення до наукового обігу невідомих документальних джерел.

Сповна це стосувалося й аграрної історії, у тому числі й історії українського селянства. Одним із осередків науково-дослідницької роботи у цьому напрямку в середині 1990-х рр. стає Черкаський державний (з 2003 р. – національний) університет імені Богдана Хмельницького, де на той час започатковувалася наукова історична школа з вивчення селянської проблематики. Науковцями університету активно ведуться селянознавчі студії – з-під їх пера виходять монографії та публікації, захищаються дисертаційні роботи, присвячені історії українського селянства. Зокрема, у 1993 р. побачила світ ґрунтовна монографія А. Г. Морозова з проблем історії кредитної сільськогосподарської кооперації в Україні [5], а у 1994 р. за темою «Кредитна сільськогосподарська кооперація в Україні 1921–1929 рр.» він захистив дисертацію доктора історичних наук [6].

З ініціативи науковців університету на Черкащині стали проводитись наукові та науково-практичні заходи, які привертали все більшу увагу істориків-аграрників і сприяли об'єднанню наукових сил не тільки регіону, а й України. У цьому контексті важливе значення мало проведення на Черкащині першого Всеукраїнського симпозіуму з проблем аграрної історії, який відбувся у жовтні 1996 р. У ньому взяли участь вчені Інституту історії України НАН України, дослідники з Києва, Харкова, Донецька, Львова, Запоріжжя, Сімферополя, Ужгорода, Чернівців, Івано-Франківська, Черкас, Умані та інших міст України. Матеріали симпозіуму були видані окремим збірником, що вийшов у двох частинах.

На Всеукраїнському симпозіуму з проблем аграрної історії були визначені основні пріоритети дослідження аграрної історії України в нових умовах, у тому числі йшла мова про вироблення сучасної концепції об'єктивного відображення сутності складних процесів, які відбувалися в українському селі на різних етапах його історії, зміну методологічних орієнтирів наукового пошуку [7, 4]. Усі наступні симпозіуми відбувалися на Черкащині, привертаючи до все більшу увагу наукової спільноти і згуртовуючи навколо себе дослідників аграрної історії.

Консолідації селянознавчих досліджень сприяло створення Наукового товариства істориків-аграрників, яке виникло як громадська організація при Черкаському державному університеті імені Богдана Хмельницького 19 лютого 2000 р. Головою товариства та його виконавчого органу (ради) було обрано А.Г. Морозова. Засновниками товариства стали також І. Й. Дарієнко, С.В. Корновенко, Р.Д. Лях, В.І. Марочко, В.М. Мельниченко, Ю.П. Присяжнюк, І.А. Фареній, А.Ю. Чабан, А.М. Шатохін. Згідно зі статутом, товариство набуло статусу юридичної особи і позиціонувало себе як «громадська наукова самоврядна неприбуткова організація, яка об'єднує на добровільних засадах вчених істориків, наукових працівників, трудові колективи сільськогосподарських підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності» [8, 9].

Одним із визначальних кроків щодо активізації історико-аграрних досліджень та їх інституалізації на загальнодержавному рівні стало створення у 2000 р. на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Науково-дослідного інституту селянства. Угода про це була підписана 10 жовтня 2000 р. директором Інституту історії України НАН України, академіком В. А. Смолієм, головою Черкаської обласної державної адміністрації В. Л. Лук'янцем, ректором університету А. І. Кузьмінським та головою ради товаровиробників сільського господарства В. Н. Тарохтієм.

У підписаній угоді зазначалося, що «з необхідністю розширення й поглиблення наукових досліджень в галузі аграрної історії України, координації наукових пошуків по даній тематиці, активізації зв'язків академічної науки з вузівською, враховуючи давні землеробські традиції Черкащини, високий рівень розвитку сільськогосподарського виробництва, освіти, духовної культури Шевченкового краю, а також з огляду на те, що в Черкаському державному університеті імені Б. Хмельницького нагромаджено значний досвід у проведенні наукових зібрань – конференцій, симпозіумів з проблем селянознавства, наявність плідного досвіду наукової роботи в галузі вивчення державотворчих процесів Центром дослідження історії Середнього Подніпров'я, договірні сторони – Інститут історії України Національної академії наук України, Черкаська обласна державна адміністрація, Черкаський державний університет імені Б. Хмельницького, рада товаровиробників сільського господарства – складають цю Угоду про створення на базі університету Науково-дослідного інституту селянства, датуючи започаткування його роботи 1 листопада 2000 р.» [9].

Здійснені організаційні заходи щодо об'єднання і координації зусиль наукової громадськості, державних та академічних інституцій стали добрим підґрунтям для розроблення і реалізації спільних науково-дослідних, просвітницьких та інших проєктів, піднесення суспільного інтересу до проблем українського села та дослідження аграрної історії. При цьому все нагальнішою ставала потреба у започаткуванні видання, яке б спеціалізувалося на висвітленні аграрної історії України та проблем українського села.

На початку 2000-х рр. розпочалася підготовча робота зі створення такого видання. Зібрані і відредаговані матеріали першого номера видання було підписано до друку 27 грудня 2000 р. А 25 січня 2001 р. Вчена рада Інституту історії України НАН України прийняла рішення про видання журналу «Український селянин: Праці Науково-дослідного інституту селянства», зазначивши засновником журналу Інституту історії України НАН України. До редколегії журналу, перший номер якого датується 2001 р., входили відомі історики, переважно аграрники: С. В. Кульчицький (відповідальний редактор), С. В. Корновенко (відповідальний секретар), В.В. Калініченко, А. І. Кузьмінський, Р.Д. Лях, В.І. Марочко, А. Г. Морозов (заступник відповідального редактора), П. П. Панченко, А. Ю. Чабан.

Перший номер журналу, як і усі наступні, вийшов на 96 сторінках формату А-4. У журналі було вміщено 28 публікацій. Їх автори – науковці з Києва, Черкас, Донецька, Львова, Дніпропетровська, Житомира, Херсона, Кам'янця-Подільського. Вже з першого номера журнал мав тематичну рубрикацію, яка в наступному удосконалювалася з врахуванням актуальності дослідницьких напрямів. Про тематичну палітру першого номера «Українського селянина» можна судити з назв рубрик: «Українське селянство і тоталітаризм», «Проблеми історіографії українського селянства», «Проблеми сільського господарського виробництва та аграрної політики в українському селі», «Національні аспекти аграрних відносин», «Проблеми селянської самоорганізації», «Духовний світ українського селянства», «Поміщики України; маловідомі сторінки життя», «Проблеми сучасного села» [10].

Починаючи з № 4 (2002 р.) у вихідних даних журналу окрім Інституту історії України НАН України засновником значиться Черкаський державний університет імені Богдана Хмельницького (рішення Вченої ради університету від 5 березня 2002 р.). У вихідних даних надалі також зазначалося, що видання здійснюється за організаційної підтримки Наукового товариства істориків-аграрників та Науково-дослідного інституту селянства [11].

За час, що минув з виходу першого номера журналу «Український селянин», помітно удосконалилося його змістове наповнення, рівень підбору і редагування матеріалів, розширилася географія авторів, редколегія поповнювалася відомими вченими – дослідниками аграрної історії. Постановами Президії ВАК України від 12.06.2002 р. № 1-05/6 та від 22.10.2010 р. за № 1-05/8, Наказом МОН України від 22.12.2015 р. № 1328 журнал внесено до переліку фахових видань із історії. Ще одним підтвердженням наукової репутації видання стало внесення його до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (ICV2014:33.04) у березні 2016 р.

Принагідно варто зазначити, що постійно виданню журналу сприяє почесний голова асоціації «Незалежне об'єднання сільськогосподарських виробників Чорнобаївського району» П.Г. Душейко та керівництво корпорації «Дніпро» в особі О. П. Душейка і А. П. Душейка [12].

Висновки. Таким чином, передумовами заснування «Українського селянина» стала активна робота з дослідження історії українського селянства, яка здійснювалася в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького у другій половині 1990-х рр., закладаючи підвалини наукової школи з цієї проблематики. З розширенням масштабів дослідницької роботи постала нагальна потреба у періодичному науковому виданні селянознавчого спрямування. Логічним завершенням низки організаційних заходів стало прийняття рішення про заснування спеціалізованого наукового видання «Український селянин», яке почало виходити у 2001 р.

Список використаної літератури

1. Гоцуляк В.В. Аграрна історія в іменах на сторінках «Українського селянина» / В. В. Гоцуляк // Український селянин. – Вип. 10. – 2006. – С. 87–90.
2. Бундак О.А. Селянська реформа 1861 р. на сторінках «Українського селянина» / О. А. Бундак // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. / НАН України. Інститут історії України. – Київ: Інститут історії України, 2010. – Вип. XVIII.
3. Житков О.А. Висвітлення проблематики аграрної історії 1917–1918 рр. на сторінках наукового видання «Український селянин» / О.А. Житков // Наукові записки *Кіровоградського державного педагогічного університету* імені Володимира Винниченка. – Вип. 13. – Серія: Історичні науки. – 2010. – С. 230–241.
4. Тараненко О.М. Аграрна політика П.Скоропадського на сторінках «Українського селянина» / О. М. Тараненко // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. – Т.104. – Вип. 91. – 2009. – С. 39–44.
5. Морозов А. Г. Село і гроші: українська кредитна кооперація в добу НЕПу / А. Г. Морозов. – Черкаси : НДІТЕХІМ, 1993. – 275 с.
6. Морозов А. Г. Кредитна сільськогосподарська кооперація в Україні 1921–1929 рр. : автореф. дис. ...докт. іст. наук. / А. Г. Морозов. – Київ, 1994. – 40 с.
7. Матеріали Всеукраїнського симпозиуму з проблем аграрної історії. – К: Стиль, 1996. – Ч. 1. – 96 с.
8. Бондар В. В. Наукове товариство істориків-аграрників / В. В. Бондар // Український селянин. – Вип. 12. – 2010. – С. 8–10.
9. Науково-дослідний інститут селянства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cdu.edu.ua/pidrozdili/naukovi-pidrozdily/naukovo-doslidnyi-instytut-selianstva.html>.
10. Український селянин. – Вип. 1. – Черкаси, 2001. – 96 с.
11. Український селянин. – Вип. 4. – Черкаси, 2002. – 130 с.
12. Журнал «Український селянин» увійшов до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cdu.edu.ua/news/ukrainskyi-selianyn-uviihovo-do-mizhnarodnoi-naukometrychnoi-bazy-index-copernicus.html>.

References

1. Hotsuliak V.V. (2006). Agrarian history in names on the pages of «Ukrainian Peasant». *Ukrainskyi selianyn (Ukrainian Peasant)*. 10, (in Ukr.).
2. Bundak O.A. (2010). Peasant reform of 1861 in the pages of «Ukrainian Peasant». *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st. (Problems of the history of Ukraine in the 19th and early 20th centuries.)* XVIII, (in Ukr.).
3. Zhytkov O. A. (2010). Coverage of the problems of agrarian history of 1917–1918 in the pages of the scientific publication «Ukrainian Peasant». *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. (Scientific notes of Kirovohrad State Pedagogical University of Volodymyr Vinnichenko)* 13, (in Ukr.).
4. Taranenko O.M. (2009). P. Skoropadsky's agrarian policy on the pages of «Ukrainian Peasant». *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu im. P Mohyly. (Scientific works of the Black Sea State University of P Mohyly)*. 104(91). (in Ukr).
5. Morozov A.G. (1993). Village and money: Ukrainian credit cooperation in the days of the NEP. Cherkasy: NDITEHIM, (in Ukr.).
6. Morozov A.G. (1994). Credit agricultural cooperation in Ukraine 1921–1929. (in Ukr).
7. Proceedings of the All-Ukrainian Symposium on Agrarian History (1996). 1, (in Ukr.).
8. Bondar V.V. (2010). Scientific Society of Agrarian Historians. *Ukrainskyi selianyn. (Ukrainian Peasant)*. 12, (in Ukr).
9. Research Institute of the Peasants (2021). Retrieved from. <https://cdu.edu.ua/pidrozdili/naukovi-pidrozdily/naukovo-doslidnyi-instytut-selianstva.html> (in Ukr.).
10. *Ukrainskyi selianyn* (2001). (Ukrainian peasant). 1, (in Ukr).
11. *Ukrainskyi selianyn* (2001). (Ukrainian peasant). 4, (in Ukr).
12. The journal «Ukrainian Peasant» entered the international scientometric database Index Copernicus (2021). Retrieved from. <https://cdu.edu.ua/news/ukrainskyi-selianyn-uviihov-do-mizhnarodnoi-naukometrychnoi-bazy-index-copernicus.html> (in Ukr.).

GOCLOWSKI Jacek, graduate student of National University Cherkasy Bohdan Khmelnytsky the Department of Archeology and special branches of history science,
e-mail: visnukistoria@ukr.net

PREREQUISITES AND ORGANIZATIONAL MEASURES FOR THE ESTABLISHMENT OF THE MAGAZINE “UKRAINIAN PEASANT”

Introduction. *The article analyzes the prerequisites for the creation the Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy peasant journal “Ukrainian Peasant”, considers measures to organize its publication. It is stated that the university in the 1990’s became an important center for the study of agricultural history of Ukraine. In particular, all-Ukrainian symposia on agrarian history were launched, a peasant research institute, a society of agrarian historians were established, and a number of monographs and articles by university scientists were published.*

The purpose of the article, which is to characterize the degree of development of the problems of agrarian history of Ukraine in the pages of the magazine “Ukrainian Peasant” and determine its place and role in the development of historiography of this important part of Ukrainian history.

Results. *Ukraine’s independence was marked by profound reforms not only in all spheres of social and economic life of the state, but also in methodological approaches to the assessment of historical processes, events and phenomena by scientists. Historians have opened up completely new prospects for the study of topical issues, the development of which would previously be impossible, as well as the introduction into scientific circulation of unknown documentary sources.*

Conclusion. *Thus, the preconditions for the founding of the Ukrainian Peasant were active work on the history of the Ukrainian peasantry, which was carried out at the Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy in the second half of the 1990s, laying the foundations of a scientific school on this issue. With the expansion of the scope of research work there was an urgent need for a periodical scientific publication of peasant studies. The logical conclusion of a number of organizational measures was the decision to establish a specialized scientific publication “Ukrainian Peasant”, which began publishing in 2001.*

Key words: *agrarian history, Ukrainian peasantry, scientific publication, editorial board, publication.*

Одержано редакцією 19.05.2022
Прийнято до публікації 25.05.2022